

Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi
ISSN: 2630-600X

VASAD

Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi - Yıl / Year: 2021 - Sayı / Issue: 8 - Sayfa/Page: 83-106
Makale Bilgisi / Article Info / Geliş/Received: 03.05.2021 / Kabul/Accepted: 03.12.2021
Yayın Tarihi/ Date Published: 31.12.2021

Atf/Citation: Kafa, E. (2021). 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, 83-106

Araştırma Makalesi / Research Article

Erkan KAFA*

*Yüksek Lisans Öğrencisi
İnönü Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
ORCID: 0000-0003-0282-4356
erkankafa38@gmail.com

2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi
Comparative Analysis of the 2005 and 2018 Social Studies Curriculums in the Context of Gender

Öz

Günümüz dünyasında eğitim sistemini geliştirmek için çağdaş bir yapı oluşturmak amacıyla birçok adım atılmaktadır. Halihazırda bulunan sosyal problemleri gidermek amacıyla atılan bu adımlar ve yapılan güncellemeler toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine hala çözüm getirememektedir. Sosyal Bilgiler dersi bu minvalde etkin vatandaş oluşumuna katkı sağlayacak bir derstir. Araştırmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yapılan 2005 ve 2018 değişiklikleri toplumsal cinsiyet bağlamında karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Nitel araştırma desenlerinden doküman analizi ile 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları'ndan elde edilen veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Ayrıca çalışma sürecinde başka ülkelerin bu konudaki gelişmeleri de değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların %8,6'sının, 2018 Öğretim Programı'nda ise kazanımların %9,2'sinin toplumsal cinsiyetle ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen değerlerin ise kazanımlarla desteklenmediği ortaya çıkarılmıştır. Öğretim programlarına öğrenme alanı, değer ve kazanımları destekleyen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini önleme amaçlı olarak açık ifadelerin yer almasının gerekliliği vurgulanmıştır. Daha sonraki çalışmalar için ise toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, değerler eğitimi ve sosyal bilgiler üçlemesinin önemi üzerine durulmasının faydalı olacağı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Değer, eğitim, öğretim programı, sosyal bilgiler, toplumsal cinsiyet.

* Bu çalışmaya etik kurul izni gerekmemektedir.

Abstract

Numerous steps have been taken in the education system to create a contemporary structure in today's world. These steps and changes, which have been taken to address current social problems, still fail to resolve gender inequalities. Social Studies course is a course that will contribute to forming effective citizenship in this way. In this study, the 2005 and 2018 changes made in the Social Studies curriculum were analyzed comparatively in gender. The data obtained from the Social Studies curricula of 2005 and 2018 by the document analysis, one of the qualitative research designs, was analyzed with descriptive analysis. Furthermore, the developments of other countries on this issue were also evaluated during the study process. According to the results, it was seen that 8.6% of the achievements in the 2005 Social Studies curriculum and 9.2% of the achievements in the 2018 curriculum were related to gender. In addition, it has been revealed that achievements do not support values that support gender inequalities. It was emphasized that there should be explicit expressions that support values and achievements in the curricula to prevent gender inequalities. It can be said for future studies that it will be advantageous to focus on the importance of gender inequalities, values education, and the trilogy of social studies.

Keywords: Value, education, curriculum, social studies, gender.

Giriş

Bu alışma, birçok toplumda tm insanlığın kanayan yarası olan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri üzerine yoğunlaşmıştır. Toplumsal yaşamın tarihi gelişimine bakıldığında, Cumhuriyet Dönemi'nde Osmanlı Devleti Dönemi'nin aksine kadın ve erkeklere yapılan reformlar ile eşitlikçi bir yaşam sunulmuştur. Dolayısıyla aydınlanmaya ve bilime dayanan bu geen Cumhuriyet halkının istekleri ile temelinde dini kurallar, değer yargılar ve geleneksel kurumlar bulunan, merak edip araştıran, şahıslara itibar etmeyen bir devletin beklentisi taban tabana zıttır. Cumhuriyet'in ve geleneksel bir devlet anlayışını oluşturmayı hedeflediği kadın ve erkek konumlandırması da farklı olması beklenmelidir (Gümüşoğlu, 2008: 41). Bu konumlandırmanın eşit bir minvalde gerçekleştirilmesi için yapılan devrimler sonucu hem geleneksellikten uzak, modern bir devlet anlayışı kazanılmasına hem de toplumun yeniden yapılanmasına ortam hazırlamıştır. Yapılan reformlarla elde edilen kazançlara rağmen günümüz dünyasında kadının yeri dşnldğinde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yetersizliklerden söz edebiliriz.

Kısa bir tarihi olan toplumsal cinsiyet kavramının uzun süredir gelişme sağlama çabalarına karşın yeterli ilerlemenin kaydedilememesinin sebebi olarak akıllara toplumları değiştirmenin en önemli faktörü olan eğitim gelmektedir. Günümüz dünyasında eğitimin toplumsal bir dinamik olduğu dşnldğinde, eğitim ile

içselleştirilen cinsiyet eşitsizliklerinin bireylerde ilerleyen yaşlarda genel bir eşitsizlik algısı oluşturması muhtemeldir. Bu doğrultuda eğitim ve toplum, değişim ve dönüşüm noktasında birbirini sürekli olarak besleyen iki olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim, hâlihazırda toplumun inşası için gereklidir, aynı zamanda insan hakkı olarak görülür. Fakat eğitimin içeriği bireyleri güçlendirebileceği gibi güçsüz de bırakabilir (Gümüšoğlu, 2008). Bu yüzden eğitim içerikleri büyük önem arz etmektedir.

İçerisinde barındırdığı birçok çalışma alanı ve disiplinin ortak bir tema altında toplanmasıyla oluşturulan Sosyal Bilgiler öğretiminin en önemli amacı ise etkili vatandaş yetiştirmek olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yapılan değişikliklerde daima ulusal, kültürel ve evrensel değerlerin yanı sıra çağdaş ve demokratik değerler kazandırma amacı güdülmüştür (Koçoğlu, 2015). Sosyal Bilgilerin, sosyalizasyon süreci için önem arz etmesi nedeniyle toplumsal cinsiyet ayrımcılığının dayandığı birçok algıyı, inancı ve değer öğretimlerini dizayn ederek ortadan kaldırmaya çalışılmaktadır. Bu minvalde gerçekleştirilen araştırma ile 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları'nın toplumsal cinsiyet noktasında karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Ayrıca araştırma gerçekleştirilirken başka ülkelerin öğretim programlarında ne gibi değişikliklerle bu konuda çalışmalar yapıldığı üzerinde durularak çalışma içerisinde bu çalışmalarla ilgili incelemelere yer verilmiştir. Bu alanda daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde Gümüšoğlu'nun 2008'de yayımladığı kapsamlı araştırması başta olmak üzere daha çok ders kitapları üzerine yoğunlaştığı göze çarpmaktadır. Bu çalışmayı farklı kılan ise ders kitaplarının hazırlanmasında kaynak olan öğretim programının üzerine yani daha temel olana odaklanmasıdır.

Toplumda değer kazandırmada önemli rol üstlenen Sosyal Bilgiler'in başat amacının iyi bir vatandaş yetiştirmek olması nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesinde de önem arz eden bir alandır (Tatan vd., 2020). Gümüšoğlu (2008)'nin bu noktadaki "Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet" adlı araştırmasında, ders kitaplarında yer alan cinsiyet rollerinin yanlış bir temelde olduğunu ve cinsiyetçiliğin inşa edildiği tespitine varılmıştır. Tezer (2010)'in "Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmen Algıları" araştırmasında, ders kitaplarındaki metin ve görsellerde de cinsiyetçi tutumlar saptanmıştır. Başaran (2019)'ın "Sosyal Bilgiler Öğretim Program ve Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi" isimli araştırmasında ders kitapları ve öğretim programlarında olumsuz manada cinsiyetçi bir yaklaşım olmadığını;

toplumda sregeleyen cinsiyet eşitsizliklerinin temelinde kültürel algıların etkili olduğunu öne srmştr. Alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde ders kitapları üzerinde bir yoğunlaşma olduğu görülmüştür. Ders kitaplarına temel oluşturan ğretim programları ise bu konuda ihmal edilmiştir. Bu çalışmanın amacı ise Sosyal Bilgiler Dersi ğretim Programları'nın toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından incelenmesidir. Araştırmanın alana bu noktada sunacağı en önemli katkı ise toplumsal cinsiyet eğitimi noktasında sosyal bilgiler dersinin işlevsel olarak kullanılabilceği farkındalığının temellendirecek olmasıdır. Çalışmanın ngrdğu en kıymetli hipotezi ise yayımlanan araştırmalar incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri için sosyal bilgiler çalışma alanının fazlasıyla etkin kullanılabilcek olmasına rağmen ğretim programında yeterli düzeyde değişiklikler yapılmaması sebebiyle bu konuda yol kat edememesidir. Yıllardır gündemde olan kadın hakları ve demokratikleşme söylemlerine rağmen son 20 yılda yapılan iki ğretim programı değişikliğinden ne gibi sonuçlar çıkarılabileceği ve gelişmenin düzeyi bu çalışmayla irdelenecektir. Bulguların yorumlanmasında, cinsiyet kuramları ve Sosyal Bilgiler alanı incelenerek temel oluşturulmak istenmiştir.

1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet kavramı; kadın ve erkek arasındaki fiziksel farklılıkları açıklamak için üreme organı, vücut şekli ve cinsiyet kromozomları arasındaki farklılıklara dayanılarak yapılan bir ayırmadır (Lavenda ve Shultz, 2019: 138). Cinsiyet zelliklerinin dönemsel hareketlilik içerisinde farklılaştığı ve bireylerin cinsel olgunluğa erişmesiyle biyolojik olarak kadın ve erkek olması durumudur (Macionus, 2017: 790). Cinsiyetler arasındaki farklılıkların belirlenmesi, tarihsel süreçte bilimin işığında yapılan çeşitli araştırmalarla sürekli olarak geliştirilmiştir. Kavramlaştırmalar süreç içerisinde çeşitlenirken bazı karmaşalara sebebiyet verebildiği için öncelikli olarak cinsiyet kimliği, cinsel kimlik ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki ayrışmayı yapmak daha uygun olabilir.

Cinsiyet kavramı ile cinsel kimlik arasında en büyük farklılık; cinsiyet kimliği, bireyin kendisini karakter ve davranış olarak hangi cinsiyete uygun bulması durumu iken cinsel kimlik daha çok cinsel tercih ve yönelimini belirleyen bir durumdur. Örneğin, bireyin heteroseksüellik ve biseksüellik gibi kimliklerde yaptėı tercih durumu denilmektedir (Dökmen, 2010: 27). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki kavramsal farklılık ise ilk olarak 1986 yılında Robert Stoller tarafından işlenmiştir (Erdal, 2010: 15). *Toplumsal cinsiyet* ifadesinin kavram olarak sosyolojiye girişi ise Ann Oakley aracılığıyla

gerçekleşmiştir. Oakley, *sex* sözcüğünün biyolojik olarak erkeğin ve kadının cinsiyetini ayırdığını; *gender* kavramının da erillik ve dişilik olarak cinsiyetlerin toplumdaki konumlandırması olarak toplumsal cinsiyet kavramı anlamında kullanıldığını belirtmiştir (Gordon, 2003: 98). Toplumsal cinsiyet rollerinin toplum tarafından üretimine dair Connel; toplumsal cinsiyeti önce duyumsanan, akabinde uygulamaya konulan bir tiyatro metni olarak tarif etmiştir. Metin düzenleme görevini topluma veren Connel, doğumdan itibaren her bireyin bu rolleri oynama zorunluluğunu vurgulamıştır (Connel, 2016; Dolunay vd., 2018). Görüldüğü üzere toplumsal cinsiyet kavramı, toplum tarafından oluşturulan cinsiyetlerin yaşam içerisinde hayatlarını kontrol eden ve yaşam tarzlarına anlamlar yükleyen roller olarak bilinir. Toplumsal cinsiyet rollerine dair tarihsel süreçte öne sürülen birçok kuram da oluşturulmuştur. Bu kuramlar, biyolojik ve kültürel temelli toplumsal cinsiyet kuramları olarak iki ana başlıkta ele alınabilir.

1.1. Biyolojik Temelli Toplumsal Cinsiyet Kuramı

Biyolojik kuramlar, kadın-erkek arasındaki toplumsal farklılıkları açıklarken biyolojik farklılıkları temel almaktadırlar. Kuramın açıklamalarında belirgin olarak kullanılan kural, cinsiyetler arasındaki ayrımı açıklarken erkek ve kadın vücudunda salgılanan hormonların farklılıkları yani işlevsel ve yapısal farklılıklarıdır (Anar, 2011: 20). Toplumu karmaşık ve ilişkisel olarak işlevler birleşimi olarak değerlendiren bu sistem, düzen ve dengenin önemine inanır. Parsons, dengenin elemanlarında oluşacak bir değişimin komple bir değişimi tetikleyeceğini öngörmüştür (Oktik, 2006: 222).

Parsons cinsiyete dayalı rol farkını, farklı iş alanlarından aktif olmanın gerekliliği olarak ailenin geliştirdiğini ifade eder. İşlevselci çözümlere göre eve ekmek getirmek ve liderlik erkekler; ailenin sorumluluğu ise kadınlara bildirilmiştir (Wallace ve Wolf, 2018: 564). Biyolojik yaklaşıma göre toplumsal cinsiyet ayrımları, toplumsal düzen sağlanma görevini yerine getiren bir gereklilik olarak görülmüştür. Yine Parsons'ın görüşü incelendiğinde toplumsal cinsiyet, toplumun bütünleşmesini sağlayan bir unsur olarak görülmektedir. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeği aile kavramı etrafında örgütlerken bu cinsiyetlere görev ve sorumluluk alanları belirleyerek tamamlayıcı roller dizgesini oluşturmaktadır. Kadınlar evi idare ederek, erkekler de iş gücüne katılarak sistemin devamlılığına katkı sunmaktadırlar (Macionus, 2017: 343-344).

Biyolojik kuramın (işlevselciler) toplumun ortak mirası olan ve toplumsallaşma sürecinde özümlenen değerlerin önemine dair

vurgusu söz konusudur. Saldırgan oğlanlarla destekleyici kızlar, uygun olan cinsiyet rolünü kavramışlardır. Böylece Parsons'a göre ev, okul ve aile bu işleyişi muhafaza ederek görevini tamamlamış olur (Wallace ve Wolf, 2018: 567).

Sosyoloji bilimi çatısı altında uzun bir süre kabul gören ve yıllarca uygulamada olan biyolojik kuramın modern eğitim sisteminin oluşumunda dikkate alındığı öngörülebilir. Bu sebeple araştırma açısından biyolojik yaklaşım önem arz etmektedir. Toplumun her alanına yıllarca sirayet eden bu yaklaşımın savunularının etkisi hala toplumsal yaşayışımızda var olabilir.

1.2.Kültür Temelli Toplumsal Cinsiyet Kuramı

Kültür temelli toplumsal cinsiyet kuramlarının açılımını yaparken Simon de Beauvoir'in "Kadın doğulmaz, olunur." sözü zihnimizde toplumsal cinsiyet kavramını daha berrak bir hale getirebilir (Bora, 2012: 2). İnsanlığın evrimini göz önüne alan hatta bu süreçte erkeklerin oynadığı liderlik rolüne fazlasıyla değinen cinsiyetlerin farklılıklarını biyolojik temelli açıklayan sosyobiyologlara karşın bir kısım ise biyolojik temele kuşkuyla yaklaşarak cinsiyetle ilgili farklılıkların nedenini kültür ve toplum olarak belirtmişlerdir (Giddens, 2009: 107). Kültür kavramı sonuç itibariyle kolektif olduğundan bu kolektiflik içerisindeki etkileşimin kaçınılmazlığı kuram oluşumunda bakış açılarını zenginleştirmiştir.

Kültür temelli kuramlardan ilki sembolik etkileşim kuramıdır. Mead'in benlik kavramı, sembolik etkileşim kuramının özeti gibidir. Mead'e göre benlik, çevreye maruz kalan edilgin bir olgu değildir. Etken ve hareket sahibidir. Benlik sürekli etkileşim içerisinde. Benlik kavramıyla bireyin davranışları üzerinde hâkimiyeti vurgulanır (Wallace ve Wolf, 2018: 276-278). Sembolik etkileşim yaklaşımı bu görüş üzerine gündelik süreçlerde yüz yüze etkileşime odaklanır. Günlük etkileşim toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yerleşmesine katkı sağlar. Örneğin; analar aile içi konularda önder olduğu gibi tüm aile erkeklerinin de liderlik ortaya koymasını beklerler (Macionus, 2017). Sembolik etkileşim kuramı bu çerçevede toplumsal cinsiyet kavramına daha mikro düzeyde bir bakış sergilemiştir.

Kültür temelli kuramlarla arasında toplumsal cinsiyet kavramını geliştirmiş olmasından dolayı en çok ses getiren ve ayrı bir şekilde konumlandırılan bir diğer kuram ise 1890'larda ortaya çıkan Feminist kuramdır (Ritzer, 2011). Feminizm, kadın erkek arasındaki toplumsal anlamda ilişkiyi çok geniş bir perspektif ile sorgulayan siyasi bir düşüncedir (Vargel Pehlivan, 2017: 508). Feminizm, ataerkillik ve cinsiyetçilik kavramlarına cephe olarak cinsiyetler

arasında eşitliği savunmaktadır. İlk etapta Afrika kökenli kadınların oy hakkı elde etmek için başlayan sonrasında genelleşen eşit hakları savunan akımdır (Macionus, 2017: 346). Feminist düşüncenin temel öğretilerinden birkaçı şu şekilde sıralanabilir; cinsiyetler arasında eşitliği artırmak için çalışmak, toplumsal cinsiyet tabakalaşmasını yok etmek, cinsel şiddete son vermek (Macionus, 2017: 347). Feminist kuram bu savunular ile ortaya çıkmış ve süreç içerisinde toplumsal alanda ilgi ve alaka uyandırmıştır. Feminist kuramın öncülüğünde toplumsal cinsiyet kavramı üzerine yapılan bilimsel çalışmaların artmış olması, bu sorunun çözümü için umut verici olarak görülebilir. Feminist kuramların amacı dünyayı kadın olarak incelemek ve irdelemektir. Bu incelemeyi yaparken toplumsal cinsiyet kavramının mevcudiyetini sosyal ve kültürel bir sonuç olarak görmüştür (Richter, 2011: 207-209). Kültürel bağlamda var olan toplumsal cinsiyet kavramı ile her alanda mücadeleye girişen feminist kuram, bu çerçevede literatüre birçok bakış açısı kazandırarak kendi kendisini zenginleştirmiştir.

Kültürel temelli kuramlara son verirken Mill'in toplumsal cinsiyet ile ilgili kapsayıcı bir tespitini örnek olarak verebiliriz. Cinsiyetler arasındaki zihinsel ve ahlaki farklılıklara dair fazlasıyla çeşitlilik vardır. Farklılık olmasa bile öyle varsayılmaktadır. Gelecekte iki cins olması gerektiği gibi eşit özgürlüğe sahip olduklarında cinsiyetlerindeki farklılıklar ya tamamen yok olacak ya da tamamen değişecektir (Mill, 1843/1879: 456; Jahoda, 2017). Daha birçok toplumsal cinsiyet alanında oluşturulmuş kuram incelenebilir fakat araştırmanın teorik kısmında diğer öncül olan sosyal bilgiler alanını da incelemekte yarar vardır.

2. Sosyal Bilgilerin Tarihi ve Gelişmeler

Sosyal Bilgiler dersinin anavatanı Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olarak bilinmektedir. ABD; kültürel çeşitliliği bir potada eritmeyi, ortak bir kimlik ve vatandaşlık oluşturmayı amaçlayarak bu dersi eğitim programlarına eklemiştir. Bu dersin ABD'de oluşmasına zemin hazırlayan bir diğer olgu ise şehirleşme sonucunda yaşanan toplumsal ve kültürel sorunlardır. Bu sorunları ortadan kaldırmayı, bireylerin problem çözme ve karar verme gibi becerilerini geliştirerek topluma adapte olmalarını sağlamak, bu dersin doğuşunda etkili dinamiklerden birkaçı olmuştur. Metaforik bir algı ile bakıldığında; Sosyal Bilgiler dersinin toplum mühendisliği görevini ilk zamanlarından itibaren göğüslediği söylenebilir. Devamında 1929'da ABD'de başlayan büyük ekonomik kriz sonrası toplumsal, ekonomik yıkılmalar ve uyumsuzluklar yaşanmıştır. Bunun sonucunda sosyal

bilgiler dersinin içeriği değiştirilmiş, ekonomi ağırlıklı konular öne çıkarılmıştır (Schug ve Beery, 1987; Öztürk ve Deveci, 2016: 10-15). Dünyada ve ölkemizde sosyal bilgiler öğretim programı amaçlarının güncel, siyasal, ekonomik sorunlardan dolayı değiştirilmesi söz konusudur. Bu sebeple toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesinde, Sosyal Bilgiler dersinin potansiyel gücü tahmin edilebilir düzeydedir. Bu alışma alanının tercih edilmesi, sorunun çözümündeki kuvvetinin kabul edilmesi demektir. Yine aynı şekilde Avrupa Birliği'nin hassasiyetleri çerçevesinde, ölkemiz eğitim programında yapılan değişiklikler de bu konuda örneklendirilebilir.

1990'lı yıllarda Türkiye'de, kadın haklarıyla ilgili hareketliliklerin başladığı tarihlendirme olarak görölebilir. Bu hareketliliğin en önemli sonucu olarak 1990 ile 2000 yılları arasında üniversite eğitimi almış olan kadın oranı geçmiş yıllara göre iki kat artış göstermiştir (KSSGM, 2004: 3; Güneş, 2008). Daha sonraki süreçte ise Türkiye'nin AB'ye üyelik konusunda attığı adımlar ve üyelik sürecinin hızlanması durumu da kadın hakları konusundaki çalışmalara hız katan bir unsurdur. 58.Hükümet'in hazırladığı hükümet programında kadın hakları ile ilgili düzenlemelerin eğitim müfredatlarına alınması kararı verilmiştir (Güneş, 2008: 91). Bu gelişmelerin ardından eğitim programlarında 2005 yılında değişiklik yapılmış olup süreç içerisinde de 2018 yılında bir büyük değişiklik daha gerçekleştirilmiştir. Bu değişikliklerin temel sebepleri kadın hakları olmasa da kadın haklarıyla ilgili gelişmelerde bu değişiklikler etken olmuştur denilebilir. Değişikliklerin sonuçları bulgular kısmında incelenecektir.

3. Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Yapılan araştırma 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları'nın analiz edilmesinde doküman incelemesi tekniği kullanıldığı için nitel özellikte bir çalışmadır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi yöntemlerin tercih edildiği, algıların ve olayların yaşandığı ortamda gerçekçi ve topyekun bir şekilde ortaya çıkarılmasına yönelik nitel bir yolun izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve şimşek, 2018: 41). Çalışmanın amacı ve problem durumlarını ortaya çıkarabilecek boyutta olması nedeniyle doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman

analizi, araştırılması planlanan olgu ve olgular doğrultusunda bilgi içeren yazılı belgelerin analizi temeline dayanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 189). Doküman analizi yönteminin veri toplama tekniği olan doküman incelemesi; etraflıca bilgi gereksinimi duyulan *ne, nasıl ve neden* sorularının yanıtını ortaya çıkarabilen ve bu verilerin toplanmasında araştırmacıya kullanışlı çözümler üretebilen bir tekniktir (Özkan, 2019: 27). Doküman incelemesi yaparken uygulanması gereken beş adım bulunmaktadır. Birinci aşama dokümana ulaşmadır. Bu aşamada dokümanın neden gerektiğinin belirlendiği ve nereden temin edilebileceği kararı verme aşamasıdır. Yapılan araştırmada 2005 ve 2018 sosyal bilgiler öğretim programlarına ulaşmak amacı ile MEB'in yayımladığı öğretim programlarına arşiv ve elektronik ortamdan ulaşılmıştır. İkinci aşamada dokümanın özgünlüğünü kontrol etme yer almaktadır. Elde edilen dokümanlar MEB kaynaklı olduğu için orijinal kaynak olarak kabul edilmiştir. Üçüncü aşama ise dokümanları anlamadır. Bu aşamada elde edilen dokümanlar belirli bir sistem dâhilinde karşılıklı olarak çözümlenmeye çalışılmıştır. Diğer aşamaya gelindiğinde verilerin analiz edilmesi gerekmektedir. Yapılan araştırmanın amacına göre öncelikle toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda veriden örneklem seçilip kategoriler geliştirilmiş daha sonra analiz birimi saptanarak içerikler tablollaştırılmış ve oranlamalar sayısallaştırılarak ifade edilmiştir. Son aşama ise verilerin kullanılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 194).

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini şimdiye kadar uygulamaya konulmuş tüm Sosyal Bilgiler Öğretim Programları oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin oluşturduğu komisyon tarafından hazırlanan 2005 ve 2018 yıllarına ait sosyal bilgiler öğretim programları oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilecek verileri sağlayabilecek dokümanlar yalnızca bu araştırmanın konusu öğretim programları olduğu için örneklem türlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel prensip daha önceden belirlenmiş ölçütlere göre çeşitli durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 122). Bu programların seçilme sebepleri ise önemli değişiklikler içermesi ve yakın geçmişte uygulanmış olmalarıdır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan doküman inceleme yönteminin basamakları dikkate alınarak, araştırmada öncelikle 2005 ve 2018

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı doğrulanabilir bir veri kaynağı olarak ele alınmıştır. Çalışmada “2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı”, “2005 ve 2018 Programı” olarak ifade edilerek okuyucuya kolaylık sağlanması amaçlanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan doküman inceleme yönteminin basamakları dikkate alarak veri toplanmıştır. Öncelikle 2005 ve 2018 Programlarına ilgili kurumun arşivlerinden veri kaynaklarına ulaşılmıştır. Resmi kaynaklardan elde edilip özgünlüğü kontrol edilmiştir. Elde edilen programlar karşılaştırılıp, toplumsal cinsiyet ile ilişkisi incelendiğinden adalet, eşitlik, bireysel farklılık, toplumsal değişim, toplumsal roller, hoşgörü, empati, kalıp yargılar gibi kavramlara göre ilişkilendirilmiştir. Karşılaştırılan veriler tabloladıştırılarak gruplandırılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma verileri, çalışmanın amacına ve araştırma soruları tematik çerçeveyi oluşturduğundan dolayı araştırma betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz; verilerin gösterildiği, betimlendiği, anlatıldığı bir irdeleme, bir olayın neden oluştuğu ve kimleri ilgilendirdiği sorularına cevap vermek üzere elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren nitel veri analiz türüdür (Yıldırım ve şimşek, 2018: 239). Öncelikle araştırma konusu ile ilgili olarak literatür taraması yapılarak veri analizi için bir çerçeve belirlenmiştir. Diğer basamakta ise elde edilen veriler toplumsal cinsiyet olgusu ile ilişkilendirilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili ilişkilendirilen kavramların listesine göre öğretim programlarındaki; amaç, beceri, değer ve kazanımlarda yer alan verilerin analizi geçekleştirilmiştir. Bu ilişkilendirmelerde toplumsal cinsiyet alanında çeşitli makaleleri olan sosyal bilimler alanında yetkin iki akademisyenin ve sosyal bilgiler öğretileninin görüşlerine başvurularak güvenilirliği artırma amacı güdülmüştür. 2005 ve 2018 Programları içerisinde toplumsal cinsiyet olgusu ile ilintili durumların tespiti yapılarak tablolarda yer verilmiştir. Öğretim programlarının amaçları, değerleri, becerileri ve kazanımlarının ne kadarının toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkili olduğunu belirtmek için verilerin sayısal oranlaması yapılarak tabloların sonunda değerlendirmelerine yer verilmiştir. Bu analiz sürecinde farklı ülkelerde bu konuda atılan adımlarda incelenerek yol göstermesi maksadıyla bu çalışmada irdelenmiştir.

4. Araştırma Bulguları

Bu bölümde MEB müfredatından ulaştığımız 2005 ve 2018 Programı'nda yer alan amaçlar, değerler, beceriler ve her sınıf seviyesinde kazanımlar ayrı ayrı tablolar halinde ele alınmıştır. Karşılaştırmalı olarak her tabloya uzman görüşünden yararlanılarak toplumsal cinsiyetle ilişkilendirilebilecek amaç, değer, beceri ve kazanımlar yazılmıştır. Ayrıca bu ilişkilendirmelere dair oranlar da tabloların altında ifade edilmiştir.

4.1. 2005 ve 2018 Programı'nda Yer Alan Amaçların Toplumsal Cinsiyet ile İlişkisi

Öğretim programlarında belirlenen amaçlar incelenerek toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkilendirilen amaçlar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: 2005 ve 2018 Programı'nda belirlenen amaçların toplumsal cinsiyet bağlamında karşılaştırması

2005 Programı'nın Toplumsal Cinsiyete İlişkin Genel Amaçları*	2018 Programı'nın Toplumsal Cinsiyete İlişkin Özel Amaçları**
1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.	1. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
2. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.	2. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
3. Meslekleri tanıır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.	3. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
4. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.	4. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
5. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.	5. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
6. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.	6. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
7. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.	7. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
8. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.	8. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.

* (MEB, 2005a), *(MEB, 2005b), **(MEB, 2018)

2005 programında “Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Amaçları” olarak verilen bu amaçlar, 2018 programında “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı”nın Özel Amaçları” başlığı altında yer almıştır. 2005 Programı’nda toplamda 17, 2018 Programı’nda ise toplamda 18 amaç yer almıştır (MEB, 2005a, 2005b, 2018). 2005 Programı incelendiğinde belirlenen amaçların %41’inin toplumsal cinsiyet kavramıyla ilişkili olabileceği görülürken 2018 yılında bu oran %44 olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel ve özel amaçlarda adalet ve eşitlik vurguları ön plana çıkmıştır.

4.2. 2005 ve 2018 Programı’nda Yer Alan Değerlerin Toplumsal Cinsiyet ile İlişkisi

Öğretim programlarında belirlenen değerler incelenmiştir. Bu değerlerden toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkilendirilen değerler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: 2005 ve 2018 Programı’nda değerlerin toplumsal cinsiyet bağlamında karşılaştırılması

2005 Programı’nda Toplumsal Cinsiyete İlişkin Değerler*	2018 Programı’nda Toplumsal Cinsiyete İlişkin Değerler**
1. Aile birliğine önem verme	1. Aile birliğine önem verme
2. Duyarlılık	2. Duyarlılık
3. Saygı	3. Saygı
4. Sevgi	4. Sevgi
5. Hoşgörü	5. Eşitlik

* (MEB, 2005a), *(MEB, 2005b), **(MEB, 2018)

2005 Programı’nda toplamda 20, 2018 Programı’nda ise toplamda 18 değer yer almıştır (MEB, 2005a, 2005b, 2018). 2005 Programı incelendiğinde, programda yer alan değerlerin %25’inin toplumsal cinsiyet konusu ile ilişkili olabileceği görülürken 2018 yılında bu oran %28 olarak karşımıza çıkmaktadır. 2018 Programına eklenen eşitlik değeri dikkat çekmektedir.

4.3. 2005 ve 2018 Programı’nda Becerilerin Toplumsal Cinsiyet ile İlişkisi

Öğretim programlarında yer alan beceriler incelenmiştir. Bu becerilerden toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkilendirilenler Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: 2005 ve 2018 Programı’nda yer alan becerilerin toplumsal cinsiyet bağlamında karşılaştırılması

2005 Programı’nda Toplumsal Cinsiyete İlişkin Beceriler*	2018 Programı’nda Toplumsal Cinsiyete İlişkin Beceriler**
1. Eleştirel Düşünme	1. İletişim
2. İletişim	2. Sosyal katılım
3. Sosyal Katılım	3. Empati
4. Empati	4. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme
	5. İşbirliği

* (MEB, 2005a), *(MEB, 2005b), **(MEB, 2018)

2005 Programı'nda toplamda 15, 2018 Programı'nda ise toplamda 17 beceri yer almıştır (MEB, 2005a, 2005b, 2018). 2005 Programı incelendiğinde, kazandırılmak istenen becerilerin %27'sinintopluşsal cinsiyet ile ilişkili olabileceği görüldürken, 2018 yılında bu oran %20 olarak karşımıza çıkmaktadır. 2018 Programı'na eklenen kalıp ve ön yargıyı fark etme becerisi; 2018 Programı'nda çıkarılan eleştirel düşünme becerisi dikkat çekmiştir.

4.4. 2005 ve 2018 Programı'nda Kazanımların Topluşsal Cinsiyet ile İlişkisi

Öğretim Programında yer alan kazanımlara bakıldığında; 2005 Programı'nda 175 adet kazanım bulunurken 2018 Programı'nda 131 kazanıma yer verildiği belirlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında, 2018 Programı'nda kazanımların yaklaşık %25 oranında azaltıldığını söylemek mümkündür. Sınıf düzeylerine göre ise dördüncü ve beşinci sınıflarda yaklaşık %29, altıncı ve yedinci sınıflarda yaklaşık %20 oranında azaltıldığı görülmektedir. Bu kazanımlardan topluşsal cinsiyet ile ilişkilendirilen kazanımlar sınıf bazında tablolarda yer verilmiştir.

4.4.1. 2005 ve 2018 4. Sınıf Programı'nda Kazanımların Topluşsal Cinsiyet ile İlişkisi

Öğretim programlarında yer alan 4. sınıf kazanımları incelenmiştir. Bu kazanımlardan topluşsal cinsiyet eşitliği ile ilişkilendirilenler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: 2005 ve 2018 4. Sınıf Programı'nda kazanımların topluşsal cinsiyet ile ilişkisi

2005 Programı'nda Topluşsal Cinsiyete İlişkin Kazanımlar*	Öğrenme Alanı	2018 Programı'nda Topluşsal Cinsiyete İlişkin Kazanımlar**
1. Bireysel farklılıkları tanıır ve kabul eder.	Birey ve	1.Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıır.
2. Başkalarının duygu ve düşüncelerini saygı ile karşılar.	Toplum	2. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.
3. Sahip olduğu resmî kimlik belgelerindeki bilgileri analiz ederek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.		3. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.

* (MEB, 2005a), **(MEB, 2018)

2005 programında toplamda 46, 2018 Programı'nda ise toplamda 33 4. sınıf kazanımı yer almıştır (MEB, 2005a, 2018). 2005 Programı'nda kazanımların %6,5'i; 2018 Programı'nda var olan kazanımların %9,1'i topluşsal cinsiyet ile ilişkilendirilmiştir. "Birey ve toplum" öğrenme alanına bakıldığında, 2005 yılında "empati"

değerinin ön planda olduğu görölürken, 2018 yılında ise “saygı ve sorumluluk” değerlerine göre kazanımların oluşturulduğu dikkat çekmektedir.

4.4.2. 2005 ve 2018 5. Sınıf Programı’nda Kazanımların Toplumsal Cinsiyet ile İlişkisi

Öğretim programlarında yer alan 5. Sınıf kazanımları incelenmiştir. Bu kazanımlardan toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkilendirilenler Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5: 2005 ve 2018 5. Sınıf Programı’nda kazanımların toplumsal cinsiyet ile ilişkisi

2005 Programı’nda Toplumsal Cinsiyete İlişkin Kazanımlar*	Öğrenme Alanı	2018 Programı’nda Toplumsal Cinsiyete İlişkin Kazanımlar**
1. İçinde bulunduğu gruplar ile gruplara ait rolleri ilişkilendirir. 2. Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir.	Birey ve Toplum	1. Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır.
3. Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.	Güç, Yönetim ve Toplum	

* (MEB, 2005a), ** (MEB, 2018)

2005 programında toplamda 47, 2018 Programı’nda ise toplamda 33 5. sınıf kazanımı yer almıştır (MEB, 2005a, 2018). 2005 Programı’nda kazanımların 6,3’ü; 2018 Programı’nda var olan kazanımların %3’ü toplumsal cinsiyet ile ilişkilendirilmiştir. 5. sınıf kazanımlarında araştırma açısından “sosyal rol” kavramı ön plana çıkmış olarak görülebilir.

4.4.3. 2005 ve 2018 6. Sınıf Programı’nda Kazanımların Toplumsal Cinsiyet ile İlişkisi

Öğretim programlarında yer alan 6. Sınıf kazanımları incelenmiştir. Bu kazanımlardan toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkilendirilenler Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6: 2005 ve 2018 6. Sınıf Programı'nda kazanımların toplumsal cinsiyet ile ilişkisi

2005 Programı'nda Toplumsal Cinsiyete İlişkin Kazanımlar*	Öğrenme Alanı	2018 Programı'nda Toplumsal Cinsiyete İlişkin Kazanımlar**
1. Yakın çevresindeki bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu fark eder. 2. Olgü ve görüştü ayırt eder. 3. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.	Birey ve Toplum	1. Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler. 2. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular. 3. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır. 4. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.
4. Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder. Cinsiyet eşitliği noktasında getirdiği değişiklikler	Kültür ve Miras	
	Etkin Vatandaşlık	5. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder. (Pozitif ayrımcılık, ekonomik, siyasi ve toplumsal temsili gibi olumlu, kadına şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı gibi olumsuz konular üzerinde durulur.)
	Küresel Bağlantılar	6. Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.
5. Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur. 6. Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder. 7. Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar.	Güç, Yönetim ve Toplum	

*(MEB, 2005b), **(MEB, 2018)

2005 programında toplamda 43, 2018 Programı'nda ise toplamda 34 6. sınıf kazanımı yer almıştır (MEB, 2005b, 2018). 2005 Programı'nda kazanımların 16,2'si; Programı'nda var olan kazanımların %17,6'sı toplumsal cinsiyet ile ilişkilendirilmiştir. 6.

sınıf “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 2018 yılı programına eklenen; kalıp yargıları ve önyargıyı fark etme becerisi öğrencilerin; bireysel, kültürel, sosyolojik ve dini anlamda farklılıklara karşı geliştirdikleri, duygu ve davranışları gözden geçirmeleri hedeflenmiş olabilir.

2005 yılında “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında, 2018’de ise “Etkin Öğrenme” alanında kadının konumlandırılması ile ilgili kazanımlar bulunmaktadır. Ayrıca 2005 programında yer alan 7. kazanım ile 2018’de değiştirilen 5. kazanım araştırma açısından incelenebilir olarak görülebilir.

4.4.4. 2005 ve 2018 7. Sınıf Programı’nda Kazanımların Toplumsal Cinsiyet ile İlişkisi

Öğretim programlarında yer alan 7. sınıf kazanımları incelenmiştir. Bu kazanımlardan toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkilendirilenler Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7: 2005 ve 2018 7. Sınıf Programı’nda yer alan kazanımların toplumsal cinsiyet ile ilişkisi

2005 Programı’nda Toplumsal Cinsiyete İlişkin Kazanımlar*	Öğrenme Alanı	2018 Programı’nda Toplumsal Cinsiyete İlişkin Kazanımlar**
1. İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır. 2. İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder.	Birey ve Toplum	1. Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır.
	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	2. Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.

*(MEB, 2005b), **(MEB, 2018)

2005 programında toplamda 39, 2018 Programı’nda ise toplamda 31 yedinci sınıf kazanımı yer almıştır (MEB, 2005b, 2018). 2005 Programı’nda kazanımların %5,1’i; 2018 Programı’nda var olan kazanımların %0,03’ü toplumsal cinsiyet ile ilişkilendirilmiştir. 7. sınıf kazanımlarında araştırma açısından belirgin bulgu ise 2018 programında yer alan iki numaralı kazanımdır.

5. Tartışma

Bu araştırma, 2005 ve 2018 Programları’nı toplumsal cinsiyet bağlamında analiz etmeyi amaçlamıştır. Bu bulgular sonucunda 2005 Programı’nda yer alan kazanımların %8,6’sının, 2018 programında

ise kazanımların %9,2'sinin toplumsal cinsiyet ile ilişkili olduğu görülmüştür. Genel anlamda bu konuda bir farkındalığın olduğu söylenebilmektedir. Tatan vd., (2020)'nin yaptığı araştırmaya göre sosyal bilgiler öğretim programında yapılan değişiklikler ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusu üzerinde durulmuş olsa da bunun yeterli olmadığı görüşü vurgulanmıştır. Araştırma sonuçları daha önce yapılan araştırma sonuçlarıyla bu noktada uyumlu bir tavır sergilemiştir. Daha önce “Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Üzerine” (Karaboğa, 2020) adlı çalışmada ise Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet üzerine kalıp yargıları önerecek bulgular tespit edilmiştir. Bu doğrultuda öğretim programlarında sosyal ve siyasi yönelimler doğrultusunda yapılan yeniliklerin yeterli olmadığı söylenebilir.

Öğretim programının tüm unsurları bulgular kısmı ile uyumlu olarak tartışılacaktır. İlk olarak genel amaçlar noktasındaki değerlendirmeler verilecektir. 2005 ve 2018 Programı'nda yer alan amaçlardan 8. maddenin ülkemizde meslek tercihlerinin genel anlamda cinsiyetçi şekilde tercih edildiği gerçekliği doğrultusunda kurgulanması daha yerinde olabilir. Toplumsal sahadaki gerçeklikler ve mesleki anlamda cinsiyetçi yaklaşımlar, bu vurgulamalar ile Sosyal Bilgiler dersi alanında yok edilebilecek nitelikte görülebilir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında çeşitli ülkelerin öğretim programlarına bakıldığında NCSS (2010) ve ABD (New York) (2016) programlarında; bilgi, yetenek, istendik davranış ve toplumsal değer kazandırmak hedeflenmektedir. Bu hedeflenen kazanımların 2018 yılında Türkiye'de yayınlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile içerik olarak örtüştüğü görülmektedir (Öztürk ve Kafadar, 2020). 2018 Programı'nda özel amaçlarda “cinsiyetçi ayrılıklara vurgu yapan davranış oluşturma” hedefi görülmemektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini giderme noktasında giriş bölümünde de bahsedildiği gibi en çok fayda sağlaması muhtemel unsurun değer öğretimi olduğu söylenebilir. 2018 Programı'nda değerlerin hangi kazanımlarla ilgili olduğu ve değerlerin öğrencilere nasıl öğretileceği konusunda belirsizlik olması değer öğretimi boyutunda programın geliştirilmesi gerektiğini savunabilir (Öztürk ve Kafadar, 2020). Sosyal Bilgiler çalışma alanı, ilk ortaya çıkmasından bu yana her dönem topluma belirli değerlerin öğretilmesinde aktif rol oynamıştır. Değerler eğitiminde karşılaşılan önemli sorunlardan biri, farklı ortamlardan kazanılan değerlerin birbirleriyle çatışması ve öğrencilerin bu değerleri içselleştirememesidir (Koçoğlu, 2015). “Eşitlik” değeri üzerinde yoğunlaştığımızda öğretim programındaki kazanımlardan anlaşılacağı üzere, bu değerlerin sınırları tam olarak

programın eksik olarak görülen bir yanıdır. Gelişimsel olarak bakıldığında; kendini ve çevresini tanımlama sürecinde olan 4. sınıf öğrencisi için sosyal rollere ilişkin bilinçlendirici çalışmalar yapılabilir. Rol konusunda bilgilendirme gerçekleştirilirken, daha çok cinsiyet temelinden arındırılarak gerçekleştirilmesi gerekir. Kimlik konusunda cinsiyet tanımlamaları içerik anlamında gerçekleştirilirken bu kategorileştirme durumlarının ayrıksılık üretme ihtimalleri göz önünde bulundurularak değiştirilen kimlikten ziyade kişisel farklılıklar üzerinde duran 2018 kazanımı daha yerinde olduğu söylenebilir. Fakat kişisel farklılıkların ve cinsiyet farklılıklarının kazanımda detaylandırılması öğretmen için daha etkin bir yol gösterici olabilir. 4. Sınıfta yer alan farklı kültürlere ve farklı bireysel özelliklere saygı gösterilmesine dair kazanımlarda bahsi geçen farklılık sözcüğünün açıklayıcı bir şekilde belirtilmesi eğitim uygulayıcıları tarafından ortak bir şekilde yorumlanmasını kolaylaştıracaktır.

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na bakıldığında "Birey ve Toplum" öğrenme alanında 2005 ve 2018 yıllarında, sosyal roller ve bu rollerin gerektirdiği sorumlulukları alma vurgusu dikkat çekmektedir. Rol konusundaki kazanımların öğrencileri yönlendirdiği ve geçmişten günümüze kadar süregelen kadın-erkek mesleği konusundaki kalıp yargıları desteklediği söylenebilir. Bu konuya kanıt olarak gösterilebilecek durum OECD verileridir. 1983 yılında OECD verilerine göre; 1978 yılında kayıtlı hemşirelerin %97'si kadın, mühendislerin %91'i ise erkektir (Connel, 2019: 35). Mevcut şartlarda, Sosyal Bilgiler Öğretim Programları'nın, cinsiyetçi ayrılıklara etkisinin yeterli olmadığına kanıt olarak gösterilebilecek bu durum, Sosyal Bilgiler Öğretim Programları'nda yapılması beklenen değişiklikleri zaruri kılmaktadır. Bu sebeple rol konusunda sınırların çizilmesi birçok anlamda olağan görülebilirken, toplumsal cinsiyet rollerinin bu sınırlamanın dışında kalması ve öğretim programlarına da bu ayrımın yansıtılması gerekliliği söz konusudur. Rol konusunda bu yapılanmaların akabinde, mesleki tercihlerde ve bireylerin cinsiyet kalıplarının sınırına rahatlıkla çıkabileceği öngörülebilmektedir. Bu değişikliğe esin kaynağı olabilecek örnekler mevcuttur. Örneğin, Çek Cumhuriyeti'nin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın incelenmesi sonucunda, "İnsan ve Toplum" öğrenme alanında ifade edilen amaçlardan birinin "Yabancı düşmanlığına ve aşırı tutumları önleme, insan haklarına ve cinsiyet eşitliğine saygı duyma" ibaresinin yer aldığı görülmüştür. Yine "İnsan ve Toplum" öğrenme alanında yer alan "Kadınların ve erkeklerin rollerine ilişkin kalıplaşmış düşünceleri tespit etme ve toplumda kadının rollerine ilişkin ön yargılı düşüncelerin farkında olma" hedefi vardır (Bengiç Çolak, 2016: 115-

116). Görüldüğü üzere; Çek Cumhuriyeti'nin öğretim programında yer alan bu hedef ve amaçlar, dünyada birçok ülkede uygulanmaktadır. Diğer ülkelerin bu tür hedef, amaç veya kazanımlarını öğretim programlarına alarak cinsiyet eşitsizliklerini gidermede daha samimi çaba göstermeleri, sorunun çözümünün de kendiliğinden gerçekleşmesini muhtemel kılabılır. Araştırmanın teori kısmında bahsedildiği gibi sosyal bilgiler çalışma alanı; bu değişimi gerçekleştirme gücüne, kudretine ve toplumu şekillendirici bir özelliğe sahiptir.

6. sınıf kazanımları incelediğinde, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında ilk kez eşitlik değerinin ön planda tutulduğu görülmektedir. Kadına dair ilk olarak değinilen bu kazanımın değiştirilmesinin uygun olmadığı söylenebilir. 2005 Programı'nda yer alan kadının konumunu kazandığı haklara göre yorumlayabilme kazanımı, öğrencinin tarihsel süreçte kadın haklarını kazanmasının idrakine ortam hazırlaması ve sonraki süreçte bu hak taleplerini yönlendirebilecek olmasıdır. Fakat 2018'de sosyal hayatta kadına verilen değer bilincinde olma kazanımı, pozitif ayrımcılığı akıllara getirebilmekte olup daha çok duygusal mahiyette kadına bir anne olarak verilen değerlerin yine roller çerçevesinde olduğu söylenebilir. Burada sorgulanması gereken husus ise kadına verilen değer, bir değerden öte hak olması durumudur. Yani kadına verilen değer, cinsiyetçi bir yaklaşım ve ayrımcılık noktasında etki oluşturmaktadır. Kadının sahip olduğu değerler doğuştan itibaren hakkı olan değerlerdir. Kazanımın bu şekilde belirtilmesinin yeterli olmadığı da ifade edilebilir.

7. sınıf 2018 Programı'nda, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer alan mesleki tercih ile alakalı kazanımda ise öğrencilerin kültürel etkiler ile oluşan meslek algılarının değişimini ele almak etkili olabilir. Kadınlara yönelik meslek sınırlamaları bu çerçevede toplumda hala etkisinin kırılması beklenen bir durumdur. Bu durumun kazanım içerisinde eritilerek verilmesi meslek seçiminde öğrencinin cinsiyetçi yaklaşımlarından arınmasını sağlayabilir.

Sonuç

Literatür taramasında incelenen toplumsal cinsiyet kuramları perspektifinde 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı değişikliğinin karşılaştırmalı analizini amaçlayan araştırmada uzun bir süre hüküm süren biyolojik yaklaşımın etkilerini görmek mümkündür. Biyolojik kuram, dünya genelinde eğitimin ön planda olduğu dönemde etkili olmasından dolayı birçok disiplinin içine sızarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin normal görülmesine sebebiyet

vermiş olabilir. Tarihsel süreçte toplumsal cinsiyet alanında yaşanan kuramsal gelişmelerin ve bakış açılarının dikkate alınarak öğretim programlarının oluşturulması toplumsal cinsiyet eşitsizliklerin giderilmesine katkı sağlayabilir. Sosyal ve siyasal farkındalık söylemlerinin öğretim programlarına gerçekçi bir şekilde yansımadağı araştırma sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında yapılan değişiklikler demokratik ve çağdaş dünya söylemlerini destekleyici nitelikte cinsiyet eşitsizliklerinin üzerine eğilmelidir. Açık ifadelerle cinsiyet eşitsizliğini giderecek amaç ve kazanımlar eklenmelidir. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinin değerler öğretimindeki etkin rolü göz önünde bulundurularak araştırmalar bu noktada çeşitlendirilebilir.

Kaynakça

- Açıklalın, M. (2018). *Araştırmaya Dayalı Sosyal Bilgiler Öğretimi* (2. Baskı.). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Anar, B. (2011). *Evlü ve Çalışan Yetişkinlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerü İle Evlilik Doyumu ve İş Doyumu İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Başaran, M. (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğı Eğitimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Konya.
- Bengiç Çolak, G. (2016). Çek Cumhuriyeti. Cemil Öztürk (Ed.), *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları içinde* (s. 106-129). Ankara: Pegem Akademi.
- Bora, A. (2012). *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. (M. Soran, Ö. Şensoy ve M. Ergün, Der.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Connel, R. W. (2019). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* (4. Baskı.). Soydemir, C. (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dolunay, A., Kasap, F. ve Solman, A. (2018). Toplumsal Cinsiyet Ve Türk Sinemasında Kadının Sunumu Temelinde Mustang Film İncelemesi. *The Turkish Online Journal of Design Art and a Communication*, 8 (4), 627-646.
- Dökmen, Z. Y. (2010). *Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erdal, Ç. (2010). *Türkiye'de Ulusal Kanallarda Yayınlanan Prime-Time Televizyon Dizilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerü Açısından Ailenin Sunumu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans

- Tezi). Anadolu Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinema-TV Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Gezer, M. (2018). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sosyal Adalet Eğitimine Kuramsal Bir Bakış. Serkan Dinçer (Ed.), *Değişen Dünyada Eğitim içinde* (s. 309-322). 10.14527/9876052412480.22
- Giddens, A. (2009). *Sosyoloji Başlangıç Okumaları*. Altaylar, G. (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Gordon, M. (2003). *Sosyoloji Sözlüğü*. Akınhay, O. ve Kömürcü, D. (Çev.). Ankara: Bilim Sanat Yayınları. (Orijinali 1999’da yayımlanmıştır).
- Gümüőođlu, F. (2008). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi*, 2 (4), 39-50.
- Güneş, Ö. (2008). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Ayrımı (1990-2006). *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19 (2), 81-93.
- Jahoda, G. (2017). *Sosyal Psikoloji Tarihi* (2. Baskı). Başlı, Ş. (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Karaboğa, M. (2020). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Rollerini. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15 (10), 4847-4881 . 10.26466/opus.686709
- Koçoğlu, E. (2015). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Temel Disiplinler ve Çalışma Alanları. Ramazan Sever (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (s. 49-76). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Lavenda, H. R. ve Schultz, A. E. (2019). *Kültürel Antropoloji*. İşler, D. ve Hayırlı, O. (Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları. (Orijinali 2008’de yayımlanmıştır).
- Macionis, J.J. (2017). *Sosyoloji* (13. Baskı). Akan, V. (Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005a). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005b). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6. ve 7. Sınıflar)*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları.
- Oktik, N. (2006). Yapı ve Değişime Araştırmalarında Arayışlar, Felsefe ve Sosyal Bilimler. Kubilay Hoşgöre (Ed.), *Muğla Üniversitesi Felsefe ve Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri Tam Metni içinde* (s. 217-232). Ankara: Vadi Yayınları.
- Özkan, U. B. (2019). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları İçin Doküman İnceleme Yöntemi* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Öztürk, C. ve Deveci, H. (2016). Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerlendirilmesi (2. Baskı). Cemil Öztürk (Ed.), *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları içinde* (s. 1-41). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. ve Kafadar, T. (2020). Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10 (1). 112-126. 10.23415/tred.550508
- Richter, R. (2012). *Sosyolojik Paradigmalar*. Doğan, N. (Çev.). İstanbul: Küre Yayıncılık.
- Ritzer, G. (2012). *Modern Sosyoloji Kuramları*. Hülür, H. (Çev.). Ankara: Deki Yayınları.
- Tatan, M., Demir, F. B. ve Haçat, S. O. (2020). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Kadın İmajı (1968-1998-2005-2018). *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi (TÜBAD)*, 5 (1), 68-79.
- Tezer Asan, H. (2010). Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması. *Fe Dergi*, 2, 65-74.
- Vargel Pehlivan, P. (2017). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (31), 497-521.
- Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2018). Çağdaş Sosyoloji Kuramları (Klasik Geleneğin Geliştirilmesi) (7. Baskı). Elburuz, L. ve Ayas, M. R. (Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Genişletilmiş 10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

